

STM 1923

Studier över Josef Martin Kraus

III. Tredje delen

Av Birger Anrep-Nordin

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

STUDIER ÖVER JOSEF MARTIN KRAUS.

AV BIRGER ANREP-NORDIN.

(Forts.)

För Kraus åter var ju Gluck namnet över alla namn. Man samsades vanligen så, att Gluck var störst som dramatisk komponist och Haydn i övriga ting. Italiensk tonkonst var ju däremot Kraus ej i allmänhet god på: med undantag för Jommelli, vars Miserere — i paterns ägo — tilltalade honom och Piccinis »Didon», som Kraus kände. Hos patern spelte Kraus hela uvertyrer, långa recitativ och körer utantill.

Med patern stod Kraus i livlig brevväxling: hela samlingen brev hade dock tyvärr, när Silverstolpe 1802 ställer sig i förbindelse med honom, gått förlorad i en generalstädning några år tidigare. Detta beklagar patern så mycket livligare, som däri funnits skildringar från Italien, Paris samt anekdoter och om-dömen. Han innehade också många av Kraus musikalier, »Proserpina» samt »Aeneas i Carthago» i Kraus egen kopiering. Dessutom hade han på sin tid av honom fått »Stella coeli», komponerad för klosterkören i Amorbach, vars 22 tättskrivna foliosidor Kraus fyllt inom loppet av två dagar och det utan några ändringar.

Någon gång under februari tycks Kraus' reskassa ha tagit slut, ty han gör koncept till brev till Zibet, vari han ber om förstärkning, och avsänder det 12 februari från Wiesbaden. Han kommer senare till Regensburg, där han blir synnerligen intagen av svenske ministern Björnstjerna samt dennes maka och dessa av honom (KBIO 71). Där rör han sig i de högsta kretsarna såsom ministerns gäst, sedan han presenterats på Josefsdagen — stor galadag i Regensburg. Han hör konserter varje afton (Regensburg 23 mars 1783: KMUS) och kan ej nog förundra sig över orkesterns fullkomning. Han får audiens hos den kejserlige kommissarien vid riksdagen. Den 23 mars beger han sig till Wien.

Dit ankommer han 1 april i sällskap med någon Schmidt, som åtföljt honom från Regensburg. Sitt logis tager han i närheten av Glucks bostad mitt emot Michaelskirche, ej långt från slottet: det är dyrt — »Blitz, wie teuer! — Sechs Dukaten im Monat» utropar han i sitt brev (Wien 5 april 1783: KMUS). När fru Lämmerhirt och Silverstolpe inleda korrespondens i och för KBIO, framställer hon 1801 en önskan till honom att få en teckning av Kraus' gravplats och dess omgivning. Silverstolpe har då troligen gjort en, interimistiskt och ur minnet (han vistades då i Wien), men samtidigt i brev till sin far (Silverstolpeska familjearkivet) sökt förbindelse med Elias Martin¹ för att förmå honom avteckna platsen. Denne gjorde det senare och mottog därför tack av S. En blyertsteckning av det ursprungliga monumentet finnes i KMUS. Han för en regelbunden dagbok under första tiden: 1 april, ankomstdagen, är han på konsert, men imponeras ej synnerligen. 2 april »stannade jag hemma och gapade på folket», 3:dje spisar han middag hos hovrådet v. Schinck. Han söker sedan upp chargé d'affaires v. Engeström och gör åktur med honom i omgivningarna. 6 april hör han »Israeliten in der Wüste» av Max Ulbrich. Han genomgår hela kompositionen detaljerat och fäller olika omdömen, välvilliga och elaka: en marcia är »en sammelsurium af hvit- och rödlök». Executionen finner han »tämmligen brav men ej precis». Piano observerades icke noga; mycket mindre crescendo, och i trioler hade var bänk sin egen stråke. »Basserne voro också icke tydlighe nog för myckenheten af CB och bristen af Violonceller. Componisten har också Basonerna för mycket öfverlastat». Han hör 9 april en Academie, varvid Gehring, som Kraus hört i Göttingen, blåser flöjt. På dennes bestämmande sattes stämningen upp en hel ton. Kraus börjar nu med »fransyskan» (litteratur) under en dag då han var »starkt enrhumerad».

Hans förkylning övergår i heshet, och under tiden sysslar han med lektyr: »Les mémoires de Comte de Gramont», »Die Bestimmung des Menschen» av Sjalding, »Der Philosoph für die Welt», »Kleins Gedichte», svenska översättningen av Vicar of Wakefield. Mme Roves »Freundschaftliche Briefe», »en usel bok, som jag knappt kunnat läsa tre sidor af», »Lesebuch für alle Stunden», »ett utvalt filosofiskt sammelsurium af en prest». Även Klopstocks Messiad förekommer hos honom.

¹ Avskrift av ett brev 8 okt. 1800 direkt till Martin finnes i KB autogr. saml.

Om sitt besök hos Gluck ger han i dagboken en nyktrare skildring än i breven till Zibet och Kellgren (KBIO 135, 140). och får Glucks porträtt. Han inrycker i dagboken konceptet till Kellgrenbrevet, som har en del partier undertryckta i KBIO. Han talar sålunda om, att han sett teater på olika platser och fortsätter: »—vet alltså på ett hår att säga, huru höga, breda de äro, huru deras dekorationer äro beskaffade, huru många rader, löger där äro, hur många ljuskronor, hur många coulisses på hvar sida och saker af mycket värde, men som till olycka för min lärdom stå i hvar charlatans resebeskrifning.» Han har sett operor och operetter: »Hvarvid jag alltså helt sannolikt såg många smala och breda fruntimmers Sko — Vador utriusque generis — äfvensom samlade jag mig en vacker förråd af distinctioner angående röster.»¹

Han hör 18 april Haydns Stabat Mater dolórosa. »Men jag hade förväntat mycket, mycket mera». Den 22 i samma månad spisar han middag hos Gluck. Och därmed ända hans dagboksanteckningar.

Längre fram på våren beger han sig ut till Schmidt, som bodde mycket vackert på landet utanför Wien. De båda vännerna ha genomströvat omgivningarna kors och tvärs, och Kraus prisar dem för deras skönhet. »Hab' ich also auch etwas von dem länderlichen Gaudium profitiert und hab' prosit dazu gesagt.» (Wien 29 juni 1783: KMUS.) Sommaren förflyter i Wien utan något, varpå dokumentariskt belägg kan givas. Redan nu har han umgåtts med planer att besöka Haydn på Esterhaz, men uppskjutit det. Han har lärt känna Albrechtsberger, »die erlichste Fugen-Seele auf Gottes Erdboden». Han vinner här en annan vän, Herr Johan Samuel Liedemann — en köpman, om vilken Silverstolpe meddelar sparsamma upplysningar. Till honom skriver Kraus brev, som äro oförtydbara bevis på en mycket nära vänskap: det förefaller rent av som Liedemann kommit att intaga Hahns plats i hans hjärta. Det är till honom Kraus skri-

¹ Mot slutet av samma brev säger han sig älska Gluck högre än tionde budet. Ursprungligen har han dock kostat på mera och skrivit »första», hajat till, strukit ordet och placerat det med »10:de». I ett P. S. frågar han om texten till »Aeneas i Carthago»: »Hvart fan har texten till Aeneas tagit vägen?» Han har känt sig oviss om edens vikt och betydelse, eftersom han ursprungligen satt dit »djefvel», strukit det till förmån för ovannämnda avfattning. Omedelbart efteråt har han skrivit »För Guds skull, svara mig», funnit kontrasten för grell och strukit bönen.

vit sitt poem »Skulda Winkt» (24/10 1783), vartill han i Paris satte musik, och som han översände i ett brev 7 november 1785. Kompositionen återfinnes i »Vingt Airs et Chansons». Men han hade ej nöjt sig blott härmed: han överlämnade till honom också en kvintett för flöjt och fyra Str. i D-dur, varav Silverstolpe 1798 ombesörjde en avskrift.¹ Kraus kom i Wien även i beröring med musikhandlare Traeg, vars vänskap han skattat så pass högt att han hos honom lämnat ett exemplar av sin violinkonsert i C-dur (UB: Imus i Hs 32).

Han har även utövat lärarverksamhet i Wien: det är Wranitsky, som kommit till Wien 1776 för att studera teologi, men som senare övergår till att studera harmoni och kontrapunkt för »le compositeur suédois J. K.» (Fétis, Biographie universelle etc.).

Bland andra, mera bemärkta män råkar han också Vanhall, som låter hälsa patern i Amorbach (Wien 3 oktober 1783: KMUS). F. ö. står han nu i begrepp att bryta upp från Wien: order ha kommit från Sverige angående hans fortsatta resa, som i Paris avser att sammanföra honom med teaterchefen, greve Fersen. Han beger sig nu närmast till Schmidt och därifrån till Esterhaz för att taga avsked av Haydn. Han ankommer till Wölkersdorf och skriver därifrån ett muntert brev 7 oktober till föräldrarna: om vinskörden, som givit anledning till flitigt avprovande, både av »heuriges» och äldre årgångar. Rimfrost har fallit, som Kraus dock sovit över, men som Stålberg betygade vara lika vit som i Sverige, »welches sodann einen sehr scharfen Beobachtungsgeist erräthen tut». F. ö. anoterar han innehav av fyra piphuvuden samt en ny hund i den stulna pudelns ställe, varefter brevet verkligen ej har fler småsaker att omtala.

Besöket på Esterhaz redogör han för i sitt brev till föräldrarna (KBIO 75) och därur lyser som i en glimt motsättningen mellan samma tidevarvs tvenne tonsättartyper: Haydn, som grånat i furstetjänst, lärt att kröka rygg, fostrats att samvetsgrant taga tillvara slanten, samt den nya tidens musiker, stolt, medveten om sitt konstnärsvärde, som ger honom känslan av att vara så pass rik, att han kan underlåta att driva geschäft med sina skapelser.

¹ UB: Imus i Hs 37 Kraus; i en anteckning på pärmen har han meddelat dedikationen. S. antyder där också, att Pleyel i Paris låtit gravera detta verk såsom »Propriete de l'éditeur», fast han knappast annat än som samlare ägt det sedan sin Wienertid.

Det är måhända här ej ur vägen framhåva, hur mycket av sina verk Kraus skänker bort som vängåvor: kanske ger det en plausibel förklaring till att så få verk av honom fördes ut i större marknad av förläggare. Haydn har omfattat Kraus med en varm sympati och hyste för honom den uppriktigaste beundran. Säkerligen har Silverstolpe bidragit att fördjupa Haydns uppfattning genom att sätta denne i tillfälle att taga del av flera Krauskompositioner: så överlämnar han Kraus Begravningsmusik över Gustaf III, Haydn genomgår den och yttrade enligt Marianne Ehrenström (A. a. 18). »J'y reconnais Kraus: Quelle profondeur de pensées — quel talent classique». Enligt andra källor åter har han beklagat hans allt för tidiga död och med sorg konstaterat, att Kraus delat Mozarts öde.

Haydns beundran för Kraus drev honom att också uppföra hans kompositioner i Wien (Marianne Ehrenström a. a. 18).

Men icke blott Haydn har blivit Kraus beundrare: även Gluck ger uttryck åt samma känsla i ett lapidariskt beröm av högsta halt, citerat i samtliga Krausbiografier: »Den mannen har en stor stil».

I Graz befann sig Kraus 2 november, då han besvarar ett brev från föräldrarna ang. sina ekonomiska förhållanden i Göttingen, som ännu förefalla ouppgjorda. Därifrån fortsätter han till Triest, och beger sig med båt till Pirano den 15 och kommer den 17 till Venedig. Intrycket av staden är icke på långt när så överväldigande som han av alla resebeskrivningar tyckt sig kunna vänta. Musik hör han mycket och ber få meddelat patern, att man i V. kunde höra flera operor på samma kväll efter varandra på olika teatrar. Han hör Bianchi och Cimarosa, av vilka den förre får gott betyg, den senare »aber matt». F. ö. far han i gondoler och ser sig flitigt om i alla kyrkor. (Venedig 18 november 1783: KMUS.) Fortsättningen av resan är fyllig beskriven av honom i brev dels till Liedemann, dels till föräldrarna, och Silverstolpe har meddelat dem i KBIO. Han beger sig sedan över Ferrara till Florens, där han uppsöker padre Martini och införlivas, målad av Pomaroli, med dennes porträttsamling. Han sammanträffar med konungen och beger sig till Rom. Vid jultiden har han tagit noggrannare kännedom om dess sevärdheter. De imponera dock relativt lite på honom: och inför Rafael t. o. m. tvekar han. »Jag har redan av kännare förut hört, att man behöver en ganska övad känsla för att uti

Raphael igenkänna den störste målare, som någonsin levat. Min erfarenhet här bekräftat detta.» Den första Rafael han ser är den heliga Cecilia, men den kunde han icke njuta av »i anseende till dess enkelhet», under det att Guido Reni blev hans vän från första ögonkastet. Michel Angelo betvingar honom däremot helt, ty han »öfverträffar Raphael i activa passioners styrka». Musiken i Sixtinska kapellet rosar han ej: en gång tjusar den men sedan önskar man något bättre, och deras fugor stå långt efter tyska organisters. Han är oförmodat kvar ännu över nyåret och har under tiden haft audiens hos påven. Hans resa går nu före konungens söderut (han reste nämligen icke med suiten, tro- ligen för att hans observationer ang. teater m. m. skulle kunna träffa förhållandena sådana de voro, ej på presenterbricka) och han besöker Neapel, där ej blott han ägnar sin tid åt det egentliga studiefältet, seminarier och konservatorier för musik, utan ock offrar mycken tid och ivrigt intresse åt arkeologiska excursioner. Han fortsätter till Livorno, där han 16 maj är färdig att avsegla; fortfarande åtföljd av Stålberg. Han sitter där dock ännu 28 april, — »Niemand kann zufriedener sein als ich, dass meine italienische Pilgerfahrt hier endet», — men då går resan vidare till Marseille och därifrån till Aix, där han blev kvarhållen en tid av sjukdom. Han ankommer därför först den 21 juni till Paris, där han installerar sig i Hôtel de Marigni, Place du vieux Louvre. Här ingår han i sitt 28 år: »Und habe noch keine Frau» (Paris 26 juni 1784: KMUS). Från Neapel hade han haft depescher med för konungens räkning. Hans långa uppehåll i Livorno kom sig bl. a. av den förträfflige vännen Schultesius samt ett underbart engelskt bier, som gjort honom till Pinsel (tok, stolle o. dyl.), så att han tydligen ådragit sig monarkens ovilja. »Nun ist alles wieder gut», fortsätter han, och han får en försäkran, att konungen ej har i sinnet att byta ut honom mot någon annan av hans många kolleger i Paris (han har känt sig oviss och för säkerhets skull satt av ett litet »Hauskapitalchen») »wogegen ich sodann Seiner Majestät hinwieder in allen Gnaden gewogen sein will». Konungen har lovat honom, att Kraus själv får bestämma tiden för sitt uppehåll i Paris.

I samma brev bemöter han några förmaningar av föräldrarna, varmed det förhöll sig så. I något tidigare brev har han uppenbarligen skämtsamt låtit undfalla sig något yttrande om »Wein, Weib und Gesang», som renderat honom en bekymrad

förmaning från föräldrarna, särskilt modern. Han kan lugna dem på ett mycket effektivt sätt, därmed att han i många omsvep yppar sitt hjärtas allra dyrbaraste hemlighet: »Kurzum; seit einem Jahre bin von Kopf bis zum Fuss entbrannt; oder unpoetisch gesagt: ich liebe ein Mädchen, das ich glaube für mich geschaffen zu sein, und da wäre mir jeder lüsterne Blick ins Auge einer andern eine Schande.» Det är ännu en hemlighet, »denn selbst das liebe Ding weiss noch kein Wort davon, dass ich nichts sehe, höre und denke als sie». Så vitt det kunnat utletas av alla akter rörande Kraus biografi är detta det enda tillfälle, då han yppar en hjärtats böjelse för en kvinna; och denna böjelse tycks ha lett till ingen bestående förbindelse. Vad sedan vinet beträffar, så värjer han sig så: »Weil's Wasser hier nicht taugt, trink' ich Wein.»¹

Konungen hade ankommit och det kan säkert förutsättas att en del av de intryck som arrangerades för dennes räkning också delades av Kraus.

Sålunda är konungen närvarande vid en föreställning av Grétrys och Des Forges »l'Épreuve villageoise», en bland de många föreställningar, som pariserteatrarna förberett för att hedra konungen. Académie royale de musique har t. ex. på en kort tid satt upp 8 à 10 operor under det att annars plägade givas endast två till tre noviteter pr år. Man uppförde bl. a. Glucks Iphigenia-operor, Piccinis Didon, La caravane, Castor, le Seigneur bien-faisant. Komedier uppfördes även och omfattade bl. a. le Siège de Calais, le Roi Lear — le Mariage de Figaro m. fl. När konungen kom först efter sedan man hunnit sluta akt I, begärde publiken den omigen och — fick den (Grimm m. fl. Correspondence litteraire etc. éd. Tourniaux, Paris 1877—82).

I visst samband med konungens besök står också kanske uppdraget, som gavs Kraus, att skriva musik till Molières »Amphitryon».

Han omnämner längre fram på hösten (Paris 15 oktober 1784)

¹ Han går till grunden med saken och uttalar sitt gillande av det vita, men »meinem roten lass ich die Ehre nicht abschneiden: denn er ist vortrefflich: probatum est.» I aug. betygar han att svenske ambassadören håller det bästa porterbier till Kraus ära. Han har tömt för många bägare därav, ty »*der Teufel wird sich selber nicht mit dem Champagner ertragen wollen*», och sitter nu frusen och full av reumatism på sitt rum och kan knappt lyfta vänstra armen. Han beslutar, att undgå faran genom att nästa gång tömma några fler glas, men av en sort.

en aktion mot Zibet, (som skulle haft sin grund i en missamja mellan konungen och direktören för spektaklen, greve Fersen). Därvid hade svenska ambassadören tagit konungens parti, och han ville nu förmå Kraus att lägga sin sten på Zibets börda, genom att för sin del kräva denne på 3,300 livres, utgörande hans fordran för två kvartal. Kraus vägrar dock enständigt att gå med därpå, under motivering, att Zibet, som befinner sig i Spaa, omöjligt kan fullgöra denna likvid för ögonblicket. Och — Zibet är den som från början röjt väg för Kraus och alltid hållit honom om ryggen mot »kabaler» — »eine Undanbarkeit wie diese würde ich mir in all meinem Leben nie verzeihen».

Något senare har han upplysningar att ge föräldrarna: dels att hans kompositioner i Paris icke ämnats för offentligheten utan avsett uteslutande för konungens nöje. Han har vid brevets datum hunnit 8 ark därpå (Paris 20 november 1784).

Vidare kan han berätta en del om Vogler: — »Habe ich die Ehre zu versichern, dass Herr Vogler gräulich gewindbeutelt hat. Er für seine hohe Person hat sich ebenso seinen Unterhalt allhier mit Lektionsgeben und Unterrichtungen am Klavier verdient wie es nun seine beiden Jungen's machen, die er mitgebracht hat. Vogler hatte ein einziges Mal Gelegenheit sich vor der Königin hören zu lassen. Für da bekam er, wie gewöhnlich, ein Geschenk, und damit war es Punctum; darauf machte er zwei Opern, die nicht angenommen wurden, und wie's an Reisen kam, musst'er zulezt noch 80 Louisdors zum Reisegeld hier aufleihen.» Fler anekdoter skulle han kunna berätta från Paris, om han bara gitte, men det får vara: han har bättre att syssla med.

Det går åtskilliga »Paar dutzend Posttage» innan han nästa gång skriver något bevarat brev till föräldrarna. Silverstolpe ger hans gemytliga skildring av 3 februari 1785. Redan då har han kanske emellertid fått veta att krafter i Sverige äro i rörelse att hindra hans återkomst. Därom ger han besked i nästa brev; man har i Paris börjat undra, om han ej snart skulle återvända, och han själv har också undrat. Men ingen kallelse har anhörts, varför han föredrar att bida. Det har han gjort en gång förr och just därigenom vunnit sitt mål utan förödmjukelser. Han skriver dock en massa brev och sätter både vänner och fiender i rörelse. Ett rykte har spritts i Stockholm, att det vore hans avsikt att aldrig komma dit mer. Varifrån det emanerar vill han gärna veta, men förgäves. Det har gjort Hallardt till

hans ovän för en tid; men vänskapen är nu återupprättad. Vogler har han åter anledning tala om: denne är nu kallad till Berlin och Dresden. Det är »Ein evangelischer Beruf so wie der ungefähr der spanische Hunde in Amerika, deren sich die menschenfreundliche europäischen Missionäre bedienten, um die armen Mexikaner zur Taufe zu hetzen. Ist eine ganz artige Sache Scharlatan zu sein,—s Handwerkchen giebt Brot, Wagen und Pferde und dann hie und da macht's auch ein bischen Aufsehen,—s Maul wässert mich gleichwohl nicht darauf». I ett följande brev (London 15 maj 1785) har han inhämtat att engelsmännen trots sina starka sympatier för orgelspel ej tilltalats av Vogler.

Hans tilltag, av full spleen, att i mars 1785 göra en resa till London berättar KBIO 102. I september är han åter i Paris, och han sitter ännu och väntar på besked från Sverige. Ej heller i oktober har något kommit; angående sitt arbete talar han om (Paris 23 oktober 1785: KMUS), att konungen givit honom tillåtelse att skriva för scenen, men att texten skulle ha högstendansammes godkännande. Då en föreslagen libretto refuserats, hade Kraus för ögonblicket intet att lägga händer vid.

Han skriver till systern Mariana (KBIO 103) och håller en revy med gunstlingar och likgiltiga bland samtida tonsättare, som i slagfärdighet och högst positiva omdömen är så ytterst karaktäristisk. Fortfarande är där intet besked kommet ifrån Sverige, lika lite i april 1786: »Freilich sitze ich hier, wie Herodes auf dem Häuschen . . . und warte.» Han anser att det nu ej skall kunna dröja länge förr än han får anträda hemresan, och den skall gå över Amorbach.

I januari 1786, då han skriver till Edelcrantz (Paris 16 januari 1786: KB, autografsaml. Edelcrantz) ber han om ursäkt, att han väntat med att avsända ett paket till E., som han ursprungligen tänkt skicka med dekorationsmålaren Brüssel. Då denne blivit långvarigt sjuk, måste det ske på annat sätt. Han omtalar sina försök att skaffa en god flöjtist, något som uppenbarligen varit ett bland hans uppdrag. Han har dock ingen funnit. Ty antingen ha de oförskämda pretentioner utom fast lön, eller också vilja de bara för en turné komma till Sverige. »Tillståndet af min egen Fabrique är förargeligt, men mindre förunderligt uti et land, hvarest alt går per privilegium exclusivum, som på köpet måste tiltiggas med oändeligt krus och krypande.» Han

har haft ett poem av Marmontel under händer, vartill hans för-
anletts av »Didon». Men M:s senare poem äro svaga: »Alla hans
piecer öfverhufvudet äro fattiga på spectatlet: och utaf dödliga
synder, är uti hans ögon den den dödligaste, at icke finna det
första bästa stycke han finner för godt påtruga en stackars com-
ponist, gudomeligt.» Han ser sig därför om efter annan libretto
och tänker på Oedipe. Underhand får han dock veta att Sacchini
är sysselsatt med samma ämne under drottningens protektion.
»Den som känner författningarna härstädes, hade tvifvelsutan gif-
vit mig det råd, som jag gaf mig själf, och sluta arbetet och att
göra detsamma som Poeten gjort med sina olyckliga vers, att
låta passera dem elden.» Angående sina utsikter säger han: »Men
som första steget härstädes nödvändigt måste göras genom en
Väldig protektion har jag ringa utsikt.» Han vill gärna an-
träda återresan och ber fördenskull att utfå sitt gage för sista
kvartalet från föregående och första på innevarande år samt ett
mindre lån för att kunna likvidera en del notköp i Italien och
Paris.

Avresa till Sverige

Något besked angående hemresan hörs ej av ännu i april (Paris
7 april 1786: KMUS). I juni däremot tycks kallelsen ha kommit
och han skriver ett rörande brev till Liedemann, den han kallar
»Älskade Älskande» och i vars kärlekssorg han tar den ömmaste
del (KBIO 119). Emellertid kommer han ej i väg utan insjuknar
för tre veckor i en bröstsjukdom som är vanlig. »Gästen var mig
dessmera förargelig, som han ej ville släppa värden utan betal-
ning. I dag vågar jag för första gången gå ut, och likväl krop-
pen synes vara ännu något svag, hoppas jag ändock med nästa
veckan resa härifrån.» För att rekrerera sig och negociera pen-
ningar reser han över hembygden. (Paris 28 juli 1786: KB, Auto-
grafsaml., Edelcrantz.)

När han väl hunnit till Amorbach, måste han med grämlse
skriva till Edelcrantz och rapportera, att han ej är fullt botad
från sin bröstsjuka, utan får »recidive, hvartill det evigt hvarande
rägn och kalla slaskvädret ej litet bidragit». (Amorbach 28 augusti
1786: KB., ibm.)

Under sin rekonvalescenstid blir han i tillfälle att mer ingä-
ende göra sin syster Marianas bekantskap: det rådde ju mellan
dem en åldersskillnad, som först nu gav dem tillfälle att närma

sig varandra. Med patern Romann Hofstätter kan man också
antaga ett livligt umgänge, av dennes egna uppgifter att döma.
Någon gång ha syskonen tillsammans besökt klosterkyrkan, som
Kraus fyllt med orgelspel, när han var gosse i världen. En gång,
när de nalkades den — det är fru Lämmerhirs berättelse — slog
dem »Eine volle Musik entgegen: 'Halt Schwesterchen', sacht
mein lieber Bruder, 'wir wollen doch erst ein Bischen hören, was
da aufgetischt wird?' Nach Verlauf 5 Minutten lachte mein Bru-
der aus Herzens Grund. 'Hab, ich doch fast meine eigne Arbeit
nicht mehr erkennen können: Wahrlich, dabei gelassen zu blei-
ben, ist mehr als gebetet, das ist wahre Kasteyung'». (Fru Läm-
merhirt till Silverstolpe, Miltenburg 28 maj 1801. UB: X 270: f,
fol. 12.)

Han stannar rätt länge i Amorbach och inträffar i november
hos Hallardt i Wismar, vars hustru är mycket svårt sjuk. Där-
ifrån sänder han en hälsning till föräldrarna, innan han fort-
sätter till Stralsund (Wismar 1 november 1786: KMUS).

Kraus sista år

Till Stockholm kom han vid jultiden 1786. Resan hade från
Stralsund gått på isen till Rügen och därifrån på öppna sjön. I
samma brev beskriver han sin rentrée i Stockholm, som många
av hans fiender blevo mycket flata över. Han blottar där ock-
så de intriger som förmått, att Vogler engagerades för att rem-
placera Kraus. Han beskriver den gränslösa häpnad, som be-
mäktigade sig sinnena, när de två tillämnade antagonisterna
blevo de sätaste vänner, vilket ju t. o. m. drev alla Voglers vän-
ner från denne och avslöjade Kraus som hans ende verklige vän.
Kraus umgås flitigt hos Vogler och spelar dessutom rollen av
långivare alltemellanåt: ty hur stora inkomster Vogler än hade,
tyckas de ej ha räckt till utan en rad av skulder. Kraus fruktar,
att dessa skola koinma att begagnas som medel av Voglers ovän-
ner, att störta denne. »Aber — es mag geben, was es will, so
werd'ich einen ehrlichen Mann gegen ihn machen. Punctum.»
(Stockholm 24 jan. 1787: KMUS.)

Han får nu så småningom reda på alla de intriger, som lagts
emot honom; hur Vogler varnats för honom, hur den nya di-
rektionen gjort allt för att mota honom. Allt möter han med
den frimodighet, som kommer av ett gott samvete och fullkom-
lig obekantskap med alla de ränker som lagts omkring honom.

De falla till marken och förlora sin kraft: han återvinner allas förtroende och räddar därigenom sin ställning. Men det har gjort honom ont: han står där ej nu med samma glada kampmod som tidigare, och hade han i Tyskland vetat, hur landet låg i Stockholm, skulle han aldrig givit sig dit. (Stockholm 15 mars 1787: KMUS). Han fortfar att hjälpa Vogler: så ber han föräldrarna att ombesörja en summa penningar till dennes far och syster i München genom en växel. (Sagda växel figurerar sedan i korrespondensen en tid framåt och försvinner, likvide-rad av V. 3/III 1789.)

Han är med vid sammanträde inom K. M. A. 6 februari 1787 och framlämnar då en skrivelse från finansrådet i Hessen-Cassel d'Avell, ställd till KMA.

Fram på sommaren klagar han över, att hans ställning ej är så alldeles viss: det är uppenbarligen fråga om hans utnämning till hovkapellmästare. Det är pengar som fattas, ty den goda viljan finns det nog av. (Stockholm 11 juni 1787: KMUS.) Längre fram på sommaren hoppas han att avgörande skall träffas: varom icke, har han in optima forma, att begära sitt avsked. (Stockholm 19 aug. 1787: KMUS.)

Hösten förlöper utan avgörande, men så småningom klarnar en plan från KMA sida, att göra honom till direktör för dess undervisningsverk. Man har sonderat honom, och han har befunnits villig åtaga sig uppdraget. Man överlämnar det formligen till honom på sammanträde 22 januari 1788: »Och som Herr Capellmästaren Kraus härunder anköm, samt underrättad, om hvad i anseende till wal af DIRECTEUR nyss förelupit, förklarar sig beredwillig, at i allt, hwad på honom ankomma kunde, till Kongliga Academiens bästa lämna all möda ospard och sådant tillswidare utan afseende på någon lön eller arfwode, så behagade Herr Grefwen och Præses å K. Academiens wägnar där- emot tolcka den uprichtigaste erkänsla.» — Man underrättar honom sedan ingående om allt, som hör till Directeurs åliggan- den. Senare (18 april) betygar man sin glädje inom KMA, att informationsverket nu kan komma i gång och tillsätter ett utskott, vari Kraus inväljes. (KMA protokoll för angivna sammanträden.)

Den 18 februari hade han av konungen utnämnts till kapellmästare med 600 dukaters lön, efter rekommendation av G. M. Armfelt, som i en promemoria angående teatern till konungen

uttalar sig om Kraus: »Capellmästaren Kraus, som utom sin talent infört i orkestern en alfvarsam discipline, begär endast till sin belöning att blifva kallad E. M. Capellmästare som Uttini, Naumann» etc. (UB: F. 508.) F. ö. har han nu kommit i ro: endast hans hälsa är bräcklig. Denna gång är han »mit meinem abgeschmacktem Magen im Prozess», men väntar på vår och grönsaker för en förlikning. (Stockholm 31 mars 1788: KMUS.) Han har f. ö. en rätt stor arbetsbörda och drar ensam lasset vid operan. Dessutom har han lektioner i långa banor: KMA informationsverk har kommit i gång. »Eine Zuchthausarbeit: das ist eine Singerei und Pfeiferei und Taktschlagen und Orgeldumduldumdei von Morgens bis Abends.» Fortsättningen av året går utan viktigare tilldragelser i Kraus liv: blott de yttre politiska förhållandena kasta sin skugga även i hans korrespondens till föräldrarna. Till systemen däremot skriver han i andra ämnen. Tydligt ha de diskuterat Mozart: »Mozart ist reich und witzig an Idéen: aber das einzige 'Quand le bien aimé' in d'Alcyones 'Ninna' ist mir lieber als die 'Entführung' und 'Der Apotheker' zusammen NB—wenn Herxensrührung höchster Endzweck der Musik sein soll und ist.» Grétry finner han omväxlande och uppfinningsrik i »Rickard cœur de lion», men »er spaziert so auf die Oberfläche herum wie eine Federspule auf den Rücken des tanzenden Stromes.» Systemen har han i kärt minne och be- tingar sig rätt, om hon icke gifter sig, att med henne få etablera ett konstnärsliv. Hans planer på ett eget hem tyckas alltså skrinlagda.

I juni talar han åter om sin hälsa: det är denna gång heshet som generar honom, och han dricker en massa mineralvatten. Hade han förra hösten jagat barar något mindre passionerat, hade han kanske aldrig behövt bli sjuk. Vogler har han hört ifrån i Danzig, där denne blivit bestulen på 2,000 dukater. (Stockholm 5 juni 1789: KMUS). Längre fram talar han om den tjänstledighet, som han efter Voglers ankomst följande år fått löfte om. (Stockholm 12 september 1789: KMUS.) Sin heshet har han icke övervunnit, men magåkomman är han botad ifrån, tack vare »eine ächte Bruder-Abels-diät».

I början av 1790 skriver han till systemen (KBIO 143) och vänder sig senare (21 nov.) till föräldrarna. Han har som »des ewigen Juden Vicarius» varit ideligen på rörlig fot och ej på månader sovit i sin egen säng.

I augusti samma år skriver han till Edelcrantz, som då är i Paris och talar om »mit eviga kranklande, som skulle snabbare fördrivas med en månads drifvande i Paris än alla de utländska och hemgjorte mineralvatten jag nu nödgas köra uti mig ...» Förhållandena i övrigt berör han: »Våra sjungande varelser må bra: til och med vår stackars Augusti, som annars sällan en hel månad igenom kunde fägnas af någon stadig hälsa och som i de sista 3 mån. varit bekajad med 150 plågor, hvilat nu i fred. Bara hon ville hafva lämnat strupen quar, skulle jag mindre jämra för. Men: Eheu! mina fattiga arier med alla de präktiga Coloraturer! Min själ, det vore mest synd at lämna Svenska Capellmästaren, af alla världens Capellmästare, ensam utan sångerska. Jag hoppas Herr K. S. låter röra sig och provocera åt sin desolerade tjenare ett behörigt lekverk, så att han intet nödgas intonera 'Vid de elfvar i Babylon'.» Han ber dessutom om en första violin, som kan bli ämne till en konsertmästare, samt om ett par violonceller samt en god fagott.» (KB Autografsamlingen: Edelcrantz.)

I början av 1792 (Stockholm 22 februari 1791: KMUS) är Vogler¹ åter i Stockholm, och det beror nu blott på, om »Aeneas i Carthago» skall givas, ifall Kraus får ledighet. Han har länge fröjdats sig åt att få resa till Amorbach och är därför allvarligt uppbragt, när han (Stockholm 15 juli 1791: KMUS) nödgas meddela om Voglers avsked och sin egen vägrade permission. Vogler hade gjort »eine kleine Wallfahrt nach Christiania, um den ehrlichen Spissbürgen zu C. das jüngste Gericht vorzuleiern». Ett sådant tillfälle trodde spektakeldirektionen aldrig skola återkomma och begagnar sig därav att ge honom avsked, när han återvände.

Han gör senare ett uttalande till systern (Drottningholm 12 november 1791: KMUS) om sin publik, som ej är så alldeles smickrande: »Ein wahres Pathagopien für moralische Naschsmäuler. Gieb ihnen etwas Pathetisches, so kauen und kauen sie dran und tun, als wenn sie am Bissen ersticken möchten:

¹ Han berör kabaler gent emot Vogler: direktionen, som var led vid V., har ej besvarat dennes brev. Han har säger han däri i Darmstadt gjort en komposition över segern vid Svensksund, och därmed vunnit, att hela Tyskland trätt på Sveriges sida. Han ville nu ytterligare leverera en opera, enligt brev till konungen, som vore något utomordentligt. Konungen lät svara därpå därigenom, att han främförde en Voglermask i en komedi, som så illusoriskt återgav den store kapellmästaren, att publikum skrattade sig nästan sjukt.

Huseh geh' ich nach dem Zuller und stopf' ihn den Zahn-losen Seelen in's Mündchen, das solltest sehen, wie freundlich sie tun, und wie lieblich grinzend die alten Kinder einem anlächeln [!]. Da ist freilich schlecht treiben mit einer solchen Herde, die nicht einmal das gute an sich hat, sich willig scheren zu lassen, wenn nicht ungefähr einmal so ein Wollendieb d'rüber kömmt, wie z. B. Vogler.»

Han befinner sig i mars följande år tämligen väl och låter förhoppningsfull i ett brev till föräldrarna, som skrevs tre dagar före attentatet mot Gustaf III. När denne sedan 29 mars avled, följde för Kraus en mycket arbetsam tid och troligt är, att arbetet att skapa den omfattande sorgemusiken icke blivit lättare genom den förbindelse han stått i till konungen. Detta lyser ohöljt fram i ett brev till Edelcrantz (KB Autografsamlingen: E—z), vari Kraus bestämt fordrar, att hans kantat delades i endast tvenne avdelningar, som vardera skulle utföras en suite. Han ber om detta så mycket hellre, som det tvivelsutan skulle befinnas »för hårdt, at på en sorgelig dag just poeten och Componisten allena skulle nödgas at sörja en gång til öfver sina massacerade arbeten, då de redan så tydligen deltagit i den allmänna bedrövelsen.» Han är f. ö. missnöjd med sångarnas placering: den blir sådan, »att våra sångare och sångerskor lära dem, som ska höra på, få sjunga i hårpungarne». Han behöver mycket utrymme, ty under det att vid Carl XI:s begravning bestods en egen läktare åt endast 8 viol., 3 skalmejor, 2 basar och 4 sångare kommer antalet medverkande nu att stiga till 104 personer, varav 48 personer kör.

På sommaren samma år har han tillbragt några dagar hos Hallardt på landet och där funnit sig bättre än hans dåliga tillstånd kunnat låta förmoda. Där har han legat utsträckt på en soffa och Hallardt har suttit vid skrivbordet, men ej kunnat skriva lång stund: någon ögonåkomma har tydligen hindrat honom. Föräldrarnas oro med anledning av konungens död lugnar han med, att regenten vill bygga ett nytt teaterhus för lättare dramatik. Han ser optimistiskt på sin framtid, därtill föranledd av den nyss passerade 36-årsdagen. Att han ej har hustru finner han gott, ty räcker det knappt till för herr kapellmästaren »Wie sollte ich's machen die Frau Kapellmeisterin noch obendrein zu füttern? — — — Das, was ich mir zum nächsten 37-ten wünsche, ist gute Laune, wie ich, Gott sei Dank immer

habe, etwas weniger Schulden als ich dermalen habe und wenn's zureicht am Ende des Jahres etliche Dutzend Dukaten in meinem Beutel, die ich nun nicht habe.» Stockholm 25 juni 1792: KMUS.) Ett par dagar därefter skriver han ett rörande brev till sin syster: det går en underström av längtan efter henne genom det: »Gäbe der Himmel, dass wir unser Stückchen Leben so hübsch miteinander herunterschlendern konnten. Das wäre so mein Wunsch, aber wahrscheinlich nicht der deinige.» Systemen har det nämligen gott där hon är i Erbach, men han hoppas att Stockholms underbara läge, ett av de vackraste i Europa, säger han, skulle kunna locka hennes målarinstinkter. Han kan ej låt bli att muttra över en passus i hennes brev: »Wo zum Henker hast du das Kernsprüchlein aufgehabelt: 'Das alles zum Besten des ganzen geschehe?' — Haben sie dir's zu Mainz oder sonstwo zum Präsent aufgehängt? —»

Hans hälsotillstånd har uppenbarligen raskt försämrats; det är i november (KBI● 148) han sänder de sista raderna till föräldrarna, däri han klagar över så svåra hämoröjdiallidanden, att han knappt kan tänka sig att gå ut. En vecka före hans död, 15 december, var Hallardt på besök hos honom (H. till Kraus mor, Stockholm 24 december 1792: KMUS), och hade då ännu hopp om hans tillfrisknande. Senare hade dock den — som det tyckes egentliga — sjukdomen, lungtuberkulos, alldeles brutit ned honom. Själv hade han däremot tillskrivit sin kraftnedsättning svåra hämoröjder. En av Kraus första Stockholmsvänner, notarien Henr. Engmark, berättar (brev till Kraus far 22 februari 1793: KMUS), att han varit hos honom dagarna närmast före hans död, han hade sett hans mod och lugn inför stunden som närmade sig, hört hans sista andedrag och slutit till hans ögon. »In jenen glücklichen Gefielden vermisst er die Welt nicht: die Welt aber vermisst ihn. Wenig Menschen sterben so allgemein betrauert . . .», äro Engmarks ord om honom.

Begravning. Minnesvårdar. Minnesfest

Kraus hade i sitt testamente uttalat en önskan, att han skulle begravas vid Tivoli, en plats på Bergshamra egendom, tillhörig greve Nils Bark, nära Brunnsviken, och detta beviljades »af aktning för personen» (Inrikes Tidningar 1798: 105). Begravningen

ägde rum 22 december och förrättades av katolsk präst. (Begravningsattest i UB: X 270 a fol. 82.)

Över graven restes först 1798 något monument, som det tycks på grund av en enda persons frikostighet, troligen Nils Barks. (Hamburg. polit. Journal oktober 1798: »Ein Schwede, ein Liebhaber der Musik, Verehrer der Talente Krausens.») Det invigdes troligen i augusti.¹ »Man samlades under en angenämt rö-

Kraus monument
Efter gammal teckning i Musikhist. Museet

rande musik, som Harmonie-Capellet från Kongl. Lifgardesregementet, undångömt af buskar, upförde» (Gjörwell). Dessutom sjöngs några sånger av en guvernant hos greve Bark, M:lle Triay.

Detta monument utgjordes av en träpyramid, som hade denna inskription: Recto: Josepho Kraus, Acad. Music. Reg. Svec. Membro et Musices aulicae Directori, Nat. Anno MDCCLVII (obs!), Denat. de 15 dec. MDCCXCII.

Verso: Neglecto a Sociis haeredibus amicis.

Enligt annan källa² skulle en tysk inskription funnits:

Östra sidan: »Hier schläft der Capellmeister Joseph Kraus; durch ausgezeichnete Verdienste und Talente ward er geehrt von Fürsten, geschätzt von Kennern, durch sanften Umgang geliebt von allen.»

¹ Inr. Tidn. l. c. anger 21 aug.; Hamb. polit. Journ. l. c. har 20 aug.; Gjörwell åter anger 18 febr.: Familjebrev, Ms: KB. brev 21 apr. till Fru Lindahl.

² KB: autografsaml. Kraus samt. delvis, hos Ad. Lindgren, Sv. Hovkapellmästare, Sthlm 1882.

Södra sidan: Ihr Winde wehet sanft
Die heilge Asche ruht.
Kleist.

Norra sidan: Er war geboren Anno 1756. Er starb Anno 1792.
Västra sidan: »En musikalisk attribut».

Ett nytt monument blev så småningom nödvändigt, ty då Nicander och Mellin mot slutet av 1820-talet en gång vallfärdade till gravplatsen, vars omgivning då utgjorde kohage, föll monumentet, som var av trä, sönder, då någon rörde vid det, något som bekräftas även av Marianne Ehrenström. (Biografiskt lexikon över namnkunniga svenske män VII.) Saken påtalades i tidningarna och detta gav Silverstolpe tanken att genom ett ev. överskott på KBIO söka få medel till ett nytt.¹ Hur medel sedan åstadkommits: — ett nytt monument av sandsten restes och avtäcktes 20 juni 1847 med följande inskription: Recto: Här det jordiska af Kraus, det himmelska lefver i hans toner. Verso: födelse- och dödsdata.

Monumentet omnämnes sist 1912 (i St. Dagblad 20 oktober) av Georg Göthe, som meddelar avbildning därav och ger en talande skildring av den förgätna vanvård man aktat det värt.

En minnesfest över Kraus hölls den 24 maj 1798, därvid en tryckt programbok meddelade (Åminnestal — över Joseph Kraus, — Stockholm s. a.) det tal, vari Stridsberg gav Kraus biografi samt en karaktäristik av hans kompositioner (av Frigel).

Kraus Testamente

Kraus testamente, inlämnat vid rådsturätten 25 januari 1793 (i tysk översättning i KMUS) upptog tvenne punkter med ekonomiska förordnanden: dels att han önskade bliva jordad på Bergshamra, dels att till notarie Engmark för dennes långa och trogna vänskap skulle utgå det, som bleve över, sedan tjänstefolk fått innestående löner och skulder betalats.

¹ Han vänder sig i nov. och dec. 1835 till allmänheten med en vädjan att köpa KBIO, så att behållningen måtte bli mer än förhandenvarande 80 Rd. Det har ingen effekt, ty endast 1 Rd. har tillkommit 1836 sept. Uppgifter i UB: X 270: a fol. 51.

Enl. bouppteckningen (i förmyndarekammaren; Stockholm, meddelat av K. F. Schreiber) voro i hans tjänst anställda, en hushållerska — Sara Ekmark, en betjänt — Peter Sandbom, en jungfru — Stina Björkman.

Hans bibliotek		Tillgodohavande vid	
värderades till	24 Rd.	operan	400 Rd.
Smycken	56 »	Vilket tillhopa med	
Silver- och guldföremål	16 »	andra poster gjord	
Reda penningar	199 »	de	1,102 »
		Passiva	806 »
		Rest	296 »

Några av Kraus svenska vänner

En betydande plats bland Kraus vänner intager Kellgren. Redan tidigt hade de av yttre omständigheter drivits samman: de voro båda, när de först begynte samarbeta, ställda inför problemet att hastigt och effektivt tilldraga sig monarkens uppmärksamhet. Sedan deras gemensamma möda så småningom banat dem väg, fortfor sambandet mellan dem, icke blott i gemensamt arbete utan ock i personligt umgänge. Att sympatien dem emellan varit uppriktig kan man utläsa ur Kellgrens uttalanden till Edelcrantz 1790 (Schück: Joh. Henr. Kellgrens brev till Abr. Niclas. Clewberg, H:fors 1894). »Stackars Kraus. Är det ett öde för geniet att glömmas bort, medan charlataner reussera från alla världens änder.» De låna varandra avskrifter av poem och när Kraus är i Wien söker han ge en litterär revy. Atterbom har urgerat att vänskapen Kraus—Kellgren skulle ha varit litterärt viktig (Svenska siare och skaldar, VI), något som av senare Kellgrenforskare bestrides (Sylwan: J. H. Kellgren). Att Kellgren hade erfarit Kraus vidsträckt beläsenhet framgår dock därav, att han i brev till Clewberg (januari 1788, Sv. Vitterhets-samf. VI: 1: 174) talar om en tysk roman om Gustaf Adolfs och Ebba Brahe. »Krausen kan bäst ge upplysning härom». Kraus betydelse för Kellgren ligger kanske närmast på det rent musikaliska området; Kellgren hade ju dock en gång gycklat blodigt över operan (»Om målarne vid en hals af häst. Et människohufvud sammantvingar»: Cit. bl. a. Läsning i blandade ämnen I: 101,

Sthlm 1797), men han blir så småningom mycket känslig för musikedramats makt, och särskilt är det Glucks verk som komma honom att besinningslöst ge sig hän, såsom när han t. ex. under fårar begår premiären av »Alceste». Det drev honom t. o. m. att försöka sig som tonsättare till sin egen dikt: »Inbillningens värld». När denna föredrogs av fru Lenngren, var han mycket lycklig att höra den gillas av Kraus (A. M. Lenngren. Samlade skaldeförsök, Sthlm 1876). Hans uppfattning av musiken, särskilt i samverkan med drama, får sin stolta programförklaring i Stockholmsposten (1788: 256): »Jag älskar då endast Operan, detta verk af alla konstners förenade händer — —». Han utvecklas härunder att bli något mer än en habil texttrimmare och talenterad librettist och vidhåller med stolt bestämdhet dramats krav: bästa beskedet härom ge ju hans ord till Zibet (Brev 1 augusti 1782) om recitativets berättigande, som han försvarar mot Naumanns inknappingstendenser. »Hvad fråga våra kompositörer efter sammanhanget och intresset. De gissa ej att en opera kan vara en tragedi Gluck förstod att sätta musik för själen och hjärtat: hans medbröder stanna vid örat».

En annan diktare som Kraus samverkat med, var Adlerbeth. Då de båda åtföljt konungen under resan i Italien, kunde det förefalla underligt, att A. ej haft ett ord för Kraus i den synnerligen omfattande resebeskrivning han författat (MS U. B.), särskilt, som han ofta och ingående analyserar sina musikaliska intryck under färden. Det förklaras dock av, att Kraus, som han själv nämner, mest reste före det kungliga följet.

Även den vittre Nordforss (1763—1832, militär karriär till överste 1815, styresman för Dramatiska teatern 1790, operachef 1799), hörde till Kraus vänner, enligt Silverstolpe. (Några Återblickar etc. 34).

Det är helt visst genom Kellgren som Kraus kommit i förbindelse med tvenne betydande kretsar, den Lenngrenska litterära och den något musikaliskt betonade i Utile Dulci. Om hans deltagande i den förra finnes blott en antydning i förutnämnda företal (a. a. XIII). Inom Utile Dulci har han däremot med visshet spelat en högst betydlig roll: där finnes flera areopager, bland dem en musikalisk, samt ett betydande not-»bibliotheque», varav en sparsam rest förvaras i KMA. Några Krauskompositioner ha dock ej kunnat återfinnas däri. Kraus finnes omnämnd i »Handlingar rörande Sällskapet Utile Dulci 1780-talet», Tredje flocken

(UB:U 169 k): »Krause, Joseph, 131: 1:o M.» (M. betecknade medlemskap av musikutövningen inom U. D.).

Ett Stockholmshem, där Kraus synnerligen ofta förekommer, är A. Fr. Skjöldebrands, i vars boning musiken dyrkades särskilt ivrigt av värden och hans vänner. (Biograf. Lexikon: Kraus.)

Men det var ej endast i de förnåma hemmen som Kraus var en gärna sedd gäst. Även en av tidens främsta svenska konstnärer stod han i nära vänskap med: Sergel, varom han lämnat minne i den tonsättningen till Bellmans »Besöket i Sergels Atelier».

Kraus är även Bellmans vän. Kanske hade bekantskapen, om den behövt förmedlas, skett hos Sergel eller hos fru Palmstedt, vars frukostar samlade konstnärer av olika arter tillsammans. Denna värdinna ha de båda konstnärerna gemensamt hyllat i diktcykeln »Fiskarstugan».

Med sina yrkesbröder levde Kraus i god sams och flera av dem voro hans uppriktiga vänner: Haeffner, som ju annars var mindre fridsäll under sina Stockholmsår, lade i dagen en varm beundran för Kraus, som lyste klart ännu sedan Haeffner flyttat över till Uppsala, efter vad Atterbom berättar.

Med sin förre lärare Vogler uppehöll ju Kraus en till det yttre åtminstone fullt lojal vänskap, enligt vad den föregående framställningen visat. Gent emot sina medarbetare, sångare och orkester, tycktes han ha förstått att med bestämdhet genomföra en god disciplin. Dessutom har han förstått att genom en och annan älskvärdhet befästa det goda förhållandet: så som när han komplimenterar Karsten efter en representation: »Man borde resa till Sverige endast för att höra Karsten». (Biografiskt lexikon etc.: Karsten.)

Bland mer bemärkta elever till Kraus under Stockholmstiden äro Frigel och Wikmanson. Båda voro lika mycket hans vänner som lärjungar. Den förre har redan tidigt gjort Kraus bekantskap och känt sig dragen till honom. Han har studerat hans kompositioner mycket grundligt, varom anteckningar i F. tillhöriga Kraus-kompositioner (KMA) bära vittne. Det är också Frigel som står närmast till att vid minnesfesten över Kraus giva hans tonsättarkaraktäristik.

Det är som om de många vänner, med vilka Kraus stod i förbindelse, speglade något av den rika facetteringen i hans ande. Huvudparten av dem äro väl män som gemensamma musikaliska sympatier drog honom till, både dem han råkar utrikes och i

Sverige. Men det måste också framhävas, att en del av dem, tydligen äro ett indirekt utlöpp för hans behov att se mer än musik som tillvarons konstnärliga innehåll: det är hans framträdande litterära intressen, som göra honom till en Hainbundarnas vän, det är dessa som bereda honom plats i den Lenngrenska kretsen. Det är också hans utpräglade kärlek till bildande konst, som gör honom till något mer än deltagare i någon massiv Sergelmåltid och ger honom möjlighet att vara något för denne konstnär och att kunna intellektuellt taga emot något av honom.

Kraus har en beaktansvärd universalitet: den bevisas icke minst av hans vakna och allsidigt intresserade iakttagelse i brev och anteckningar, den röjer sig i hans verk på olika områden, i litterära verk, i musikestetiska avhandlingar och brev, jämsides med hans stora och betydande musikaliska oeuvre. Han är därtill en man som rör sig i de bästa kretsar, där hans ord vinna beaktande och han själv röner aktning och sympati. Han förstår att stramt värna om sin värdighet, om man vill träda den förnärliga: han är stolt ända till halstarrighet, och man böjer sig för honom. Han är något mer än hovtjänaren i en musikalisk charge, han är en konstnär i samtidens ögon och han vet av det själv. Men denna stolthet adlas av en stark självkritisk blyghet, och ett framträdande drag är hans ödmjuka och ärliga kunskapssökande på alla områden, som kunna berika hans själsliv och därmed också hans konst.

Ett omdöme, icke utan sitt intresse, om Kraus är Gjørwells:

»Han hade et Ansigte som väl utmärkte känslömhets: men ägde därjämte starkt tecknade sombra anletsdrag. Han bar eget mörkt brunt hår, var i sin klädnad och Lefnad utan tvång, något sjelf äfven här utinnan, hade icke den fina belevnheten, men den sanna vänskapen ägde däremot hans hela dyrkan». (KB: Autografsamlingen: Kraus.)

(Forts.).